

de følgende absolut set betydelige stigninger er ringe derimod. En tidobling i løbet af 25 aar forekommer ingensinde senere. Skulde en saadan tidobling virkelig har fundet sted i midten af det attende aarhundrede, maatte der være sket en revolution i forbrugsvanerne hos befolkningen eller i al fald en del af denne. Men en saadan pludselig omvæltning paavises ikke. Man kommer da til at stille sig skeptisk til tallet for 1945, der unægtelig ogsaa er udregnet paa et saare spinkelt grundlag, Fyns import af sukker i dette aar. Selv om tallene for Fyn i og for sig var korrekte, maa man dog sikkert gaa ud fra, at forbruget f. eks. i hovedstaden har været langt større end i denne ret afsides landsdel, af hvis ca. 100 000 indbyggere antagelig næsten de $\frac{9}{10}$ boede paa landet. Det kan da nok siges, at der næppe paa det givne grundlag kan skønnes over det danske sukkerforbrug før omkring 1770.

Der er efterhaanden skrevet mange monografier over danske industrier, men selv den flittige Camillus Nyrop har dog ikke givet nogen samlet udsigt over den danske sukkerindustri historie. Først nu foreligger en saadan, og trods de smaa indvendinger, der kan gøres mod den hist og her, er det i det hele og store et værk, der vidner om sine forfatteres indsigt og grundighed, og som foruden at kunne tilfredsstille de læsere, der søger oplysning netop om denne erhvervsgren, tillige giver et vægtigt bidrag til den almindelige økonomiske historie.

Even Marstrand.

Arthur Montgomery: SVENSK EKONOMISK HISTORIA MOT INTERNATIONELL BAKGRUND 1913—1939. Stockholm 1946. Kooperativa Förbundets Bokförlag. 392 s. Sv. kr. 9,75.

Medens økonomisk historie her i landet nærmest har været dyrket som et bifag, viser Sveriges forbavsende produktivitet paa de sociale videnskabers omraade sig bl. a. deri, at to forskere, først professor Eli Heckscher og siden professor Montgomery saa godt som udelukkende har kunnet hellige sig denne forholdsvis nye disciplin. Medens Heckscher i sine hidtil udgivne hovedværker væsentlig har beskæftiget sig med tiden fra reformationen til afslutningen af napoleonskrigene (internationalt er han jo mest kendt ved sin bog om merkantilismen), har Montgomerys arbejdsfelt været det nittende og tyvende aarhundrede. Det gælder ikke mindst for Sveriges vedkommende. Heckschers stort ånlagte værk »Sveriges ekonomiska historia« er endnu kun naaet til 1720, og i hans kortere »Svenskt arbete och liv« omfatter tiden efter 1815 kun ca. 100 ikke alt for store sider, deraf tiden fra den første verdenskrigs udbrud knap tyve. Men netop dette hul har Montgomery udfyldt. I 1931 udkom hans »Industrialismens genombrott i Sverige«, der væsentlig behandler det nittende aarhundrede, men paa flere punkter gaar op til 1930, og 1934 udsendte han som en slags supplement »Svensk socialpolitik under 1800-talet«. Nu har han altsaa i sin sidste bog skildret Sveriges økonomiske udvikling i et forholdsvis kort, men meget bevæget tidsrum, tiden fra lige før den første til lige før den anden verdenskrig.

De sidste ord i titelen »mot internationell bakgrund«, der er meget lidt fremtrædende paa titelbladet inde i bogen og slet ikke findes udenpaa, havde fortjent at fremhæves mere. Værket giver for saa vidt mere, end det lover, som netop de internationale økonomiske forhold er om ikke indgaa-

de følgende absolut set betydelige stigninger er ringe derimod. En tidobling i løbet af 25 aar forekommer ingensinde senere. Skulde en saadan tidobling virkelig har fundet sted i midten af det attende aarhundrede, maatte der være sket en revolution i forbrugsvanerne hos befolkningen eller i al fald en del af denne. Men en saadan pludselig omvæltning paavises ikke. Man kommer da til at stille sig skeptisk til tallet for 1945, der unægtelig ogsaa er udregnet paa et saare spinkelt grundlag, Fyns import af sukker i dette aar. Selv om tallene for Fyn i og for sig var korrekte, maa man dog sikkert gaa ud fra, at forbruget f. eks. i hovedstaden har været langt større end i denne ret afsides landsdel, af hvis ca. 100 000 indbyggere antagelig næsten de $\frac{9}{10}$ boede paa landet. Det kan da nok siges, at der næppe paa det givne grundlag kan skønnes over det danske sukkerforbrug før omkring 1770.

Der er efterhaanden skrevet mange monografier over danske industrier, men selv den flittige Camillus Nyrop har dog ikke givet nogen samlet udsigt over den danske sukkerindustri historie. Først nu foreligger en saadan, og trods de smaa indvendinger, der kan gøres mod den hist og her, er det i det hele og store et værk, der vidner om sine forfatteres indsigt og grundighed, og som foruden at kunne tilfredsstille de læsere, der søger oplysning netop om denne erhvervsgren, tillige giver et vægtigt bidrag til den almindelige økonomiske historie.

Even Marstrand.

Arthur Montgomery: SVENSK EKONOMISK HISTORIA MOT INTERNATIONELL BAKGRUND 1913—1939. Stockholm 1946. Kooperativa Förbundets Bokförlag. 392 s. Sv. kr. 9,75.

Medens økonomisk historie her i landet nærmest har været dyrket som et bifag, viser Sveriges forbavsende produktivitet paa de sociale videnskaber omraade sig bl. a. deri, at to forskere, først professor Eli Heckscher og siden professor Montgomery saa godt som udelukkende har kunnet hellige sig denne forholdsvis nye disciplin. Medens Heckscher i sine hidtil udgivne hovedværker væsentlig har beskæftiget sig med tiden fra reformationen til afslutningen af napoleonskrigene (internationalt er han jo mest kendt ved sin bog om merkantilismen), har Montgomerys arbejdsfelt været det nittende og tyvende aarhundrede. Det gælder ikke mindst for Sveriges vedkommende. Heckschers stort ånlagte værk »Sveriges ekonomiska historia« er endnu kun naaet til 1720, og i hans kortere »Svenskt arbete och liv« omfatter tiden efter 1815 kun ca. 100 ikke alt for store sider, deraf tiden fra den første verdenskrigs udbrud knap tyve. Men netop dette hul har Montgomery udfyldt. I 1931 udkom hans »Industrialismens genombrott i Sverige«, der væsentlig behandler det nittende aarhundrede, men paa flere punkter gaar op til 1930, og 1934 udsendte han som en slags supplement »Svensk socialpolitik under 1800-talet«. Nu har han altsaa i sin sidste bog skildret Sveriges økonomiske udvikling i et forholdsvis kort, men meget bevæget tidsrum, tiden fra lige før den første til lige før den anden verdenskrig.

De sidste ord i titelen »mot internationell bakgrund«, der er meget lidt fremtrædende paa titelbladet inde i bogen og slet ikke findes udenpaa, havde fortjent at fremhæves mere. Værket giver for saa vidt mere, end det lover, som netop de internationale økonomiske forhold er om ikke indgaa-

ende saa dog fyldigt behandlet. Bogen er anlagt saaledes, at der inden for de fire tidsafsnit, hvori den er delt, først findes et kapitel om internationale forhold og dernæst et om Sverige, og tilsammen er de internationale kapitler ikke meget mindre end de svenske. Eksempelvis kan nævnes, at der i afsnittet om 1930'erne er en paragraf paa 15 sider om Rusland. Ellers er det mest England, Tyskland og Amerika, hvis udvikling forfølges i hovedtræk. Det øger i høj grad bogens værdi, at man faar den lille internationale oversigt, der ikke er overlæst med enkeltheder, men klart tegner hovedlinierne. Den samme fordel, at fremstillingen giver ikke mangt, men meget, knytter sig til de kapitler, der behandler svenske forhold. At bogen er beregnet paa en større læsekreds, hindrer ikke, at ogsaa fagfolk vil kunne have udbytte af den; dens sobre fremstillingsmaade og dens klare opridsen af de vigtigste kendsgerninger vil kunne glæde ogsaa dem, for hvilke en del af stoffet er kendt.

Skønt bogen efter titelen kun spænder over et kvartsekel, er den, som alt nævnt, dog delt i fire tidsafsnit. Det første afsnit (s. 7—82), der altsaa som de senere er delt i et internationalt og et svensk kapitel, skildrer den økonomiske og sociale tilstand lige før den første verdenskrig. Paa flere punkter bliver det en fremstilling af tiden fra midten af 90'erne, da priserne naar deres lavpunkt, og op til krigsudbruddet i 1914. Her som i de følgende afsnit lægges der ikke blot vægt paa at faa tilstanden i de vigtigste erhvervsgræne, prisbevægelser, rente- og kapitalforhold, udenrigshandelens bevægelser med flere økonomiske forhold til at træde frem, men ogsaa bevægelser i løn og leveomkostninger, boligforhold, sociallovgivning m.m. behandles; i de fleste kapitler er der en særlig paragraf om de sociale forhold. For Sveriges vedkommende fremstilles de nævnte knap 20 aar før 1914 bl. a. som en tid, hvor papirmasseproduktionen udviklede sig rivende (fra midten af 90'erne til 1913 til omtrent det sekstobbelte, saa at udførselen det sidste aar var 142 mill. kr. eller 17 procent af hele eksporten), hvor udbygningen af vandkraften tog sin begyndelse, hvor Sverige, men ganske vist kun i de allersidste aar før verdenskrigen, begyndte at udføre mere kapital, end det indførte, og hvor de svenske industriarbejdere i modsætning til f. eks. de engelske saa deres realløn stige stærkt (aarsfortjenesten fra 1895—1913 med ca. 30 procent), medens boligforholdene snarest forværredes, og sociallovgivningen kun lige var i sin begyndelse.

Det næste tidsafsnit (s. 83—169) omfatter tiden fra den første verdenskrigs udbrud til midten af 20'erne. Det er tiden med de store rystelser under verdenskrigen og prislekrisen 1921—22, indtil verden er kommet nogenlunde i ligevægt igen omkring 1925. For Sveriges vedkommende omtales særlig den første verdenskrigs forsyningsvanskeligheder, der kulminerede i 1917—18, inflationen og forringelsen af arbejdernes kaar; først i 1919 naaede reallønnen op til niveauet før krigen, medens det i Danmark fandt sted et aar før. I de sidste paragraffer i Sverigekapitlet i dette afsnit faar man indtryk af, hvordan landet trods en forbigaaende vældig arbejdsløshed under prislekrisen, valutavanskeligheder omkring 1920 og rystelser i bankverdenen alligevel hurtigere end de fleste lande, navnlig før dets nordiske brødrelande, kom paa fode igen, saa at det som det første europæiske land i foråret 1924 kunde vende tilbage til guldfoden. Paa det sociale omraade var allerede lige efter krigen 8 timers arbejdsdagen i industrien blevet

indført ved lov, og den stigning i reallønnen, der samtidig fandt sted, bevarede under prisfaldet; mod stigningen af omkostningerne værgede arbejdsgiverne sig ved rationalisering. I modsætning til industrien havde landbruget en varig tilbagegang efter krigen, og arbejderne i dette erhverv opnaede ikke de goder som industriarbejderne.

Bogens tredje tidsafsnit (s. 170—263) gaar fra 1925 til 1931 og skildrer saaledes højkonjunkturen i slutningen af 20'erne, da man over alt i verden troede paa muligheden af at vende tilbage til de gode, gamle tider, og kriseaarene 1930 til 1931, da disse illusioner brast. Det er forfatteren om at gøre at betone vekselspillet mellem politik og økonomi og at skildre den uligevægt og usikkerhed, ikke mindst paa kapitalmarkedet, som førte frem til krisen og Englands opgiven af guldet i 1931. For Sveriges vedkommende peges der først og fremmest paa dets forholdsvis gunstige stilling til helt ind i aaret 1931, idet dets vigtigste eksportindustrier længe havde gode afsætningsvilkaar. Men som det kreditorland, det var blevet, oplevede det i 1931 en lignende valutakrise som England, og efter at have holdt ud i en uge, hvor Riksbankens valutabeholdninger gik ned med 100 mill. kr., fulgte det dette land bort fra guldet. I social henseende bragte slutningen af 20'erne forbedringer, til dels paa grund af den betydelige nedgang i fødselshyppigheden, som indskrænkede familiernes størrelse og dermed lettede forsørgelsesbyrden.

Endelig skildrer det sidste tidsafsnit (s. 264—374) 1930'ernes økonomiske historie. Det er en tid, hvor ikke blot Rusland, hvis forhold som nævnt faar en forholdsvis udførlig omtale, skiller sig end mere ud fra verdensøkonomien, men hvor hele fremstillingen af de internationale økonomiske forhold efter forfatterens mening passende kunde have til overskrift: Vejen til international splittelse og autarki. Det er en tid, hvor allevegne hjemmemarkedet begunstiges paa verdenshandelens og arbejdsdelingens bekostning. Ogsaa i Sverige gik udviklingen i denne retning. Det anføres, at i 1929 var omtrent $\frac{1}{3}$ af industriproduktionen gaaet til eksport, men 1939 kun omtrent $\frac{1}{4}$. Fremdeles var dog Sverige gunstigere stillet end de fleste lande; baade træmasse, jernmalm og maskiner var genstand for god udenlandsk efterspørgsel. Tilbøjeligheden til at sætte nye foretagender i gang var dog ringe, hvad der til dels sættes i forbindelse med det stærkt voksende skattetryk for de store indkomster. Tiaaret var i øvrigt i Sverige som andetsteds karakteriseret af de hyppigere og hyppigere statsindgreb i erhvervslivet, ikke mindst i landbruget, hvor opkøb af brødkorn bragte staten store tab, og hvor man bl. a. indførte eksportpræmier for smør. Befolkningsmæssigt var perioden kendetegnet af, at paa den ene side fødselshyppigheden naaede lavpunktet i 1933 og 1934 med 13,7 p. m., og at paa den anden side udvandringsoverskuddet, der dog endnu i 1920'erne havde beløbet sig til 65 000, i 30'erne forvandlede til et indvandringsoverskud paa næsten 40 000. Paa det sociale omraade steg industriarbejdernes realløn yderligere, og nu kom ogsaa landarbejderne godt med, bl. a. ved nedsættelse af deres arbejdstid ved lov 1937. Stats og kommuners sociale udgifter fordoblede fra 1930 til 1939.

I en kort konklusion med sammenligning af tiden 1890—1913 og 1914—1939 træder forfatterens liberale indstilling, der ellers kun sporadisk har kunnet mærkes, tydeligere frem. »Om liberalismen icke passade för efter-

krigstidens förhållanden berodde det således på politiska och inte på ekonomiska omständigheter. Erfarenheten visade att liberalismen ledde till gynnsamma resultat under den korta del av mellankrigstiden då det politiska läget var sådant att et liberalt system kunde få en mera generell tillämpning.« Bogen avsluttes med hänvisningar til den benyttede litteratur, baade svensk og fremmed.

I hele bogen er trods de mange tal tabelopstillinger helt undgaaet. Det er maaske ogsaa rigtigt, at den bredere læserkreds, som bogen sigter paa, har vanskeligt ved at benytte tabeller. Men en moderat anvendelse af ikke for udviklede tabeller i teksten eller i bilag vilde have kunnet gøre det lettere at genkalde sig hovedlinierne i udviklingen gennem hele det behandlede tidsrum.

Alt i alt er det en bog, der ved sin paalidelighed og klarhed ikke mindst burde kunne være af nytte for danske læsere, der vil vide besked om økonomiske og sociale forhold i et land, der paa een gang staar os saa nær og dog netop i sin økonomiske struktur frembyder saa store uligheder med vort land.

Even Marstrand.

Nils Thedin: RAASTOFPROBLEMET OG FREDEN, oversat fra Svensk af Henning Ravnholt. Det Danske Forlag, København 1946. 204 S.

Bogen har til Formaal at give en Redegørelse for Diskussionen om Raastofproblemet i Mellemlkrigstiden og Tiden efter den senest afsluttede Verdenskrig. Hovedvægten er lagt paa Raastofreguleringerne og Produktionsproblemerne, medens Udenrigshandelen kun er periferisk behandlet. Det understreges, at Fremstillingen ikke gør Krav paa at være udtømmende, men har løst sin Opgave, hvis Bogen maa blive anvendt som Diskussionsgrundlag i Studiekredse.

Indledningsvis konstaterer Forfatteren, at Raastofproblemet ikke bunder i en absolut Knaphed paa Raastoffer, men maa have sin Rod dels i Raastofkildernes ujævne Fordeling, dels i den »Mekanisme«, som skal sikre en jævn Fordeling, den internationale Handel.

De efterfølgende Afsnit indeholder en Gennemgang af de raastof- og produktionsregulerende Foranstaltninger, som saa Dagens Lys mellem de to Krige. Forfatteren har med disse Afsnit til Hensigt at fratage Læseren enhver Tvivl om, at Producenterne, uanset hvilke Motiver deres Handlinger officielt smykkedes med, har drevet en udpræget Monopolpolitik, som ofte fandt Støtte hos vedkommende Statsmagt, dels ud fra sociale og økonomiske, dels ud fra strategiske og rent militærpolitiske Synspunkter, men stort set har været til Skade ikke alene for Forbrugerne, men i høj Grad ogsaa for Producenterne selv og vedkommende Statsmagt som saadan. En væsentlig Del af Ansvaret for de to Krige placeres saaledes hos de Stater, der dirigeret af Producenterne lod sig forlede til at føre en økonomisk Politik paa Bekostning af andre Staters Interesser; samtidig fremhæves Nødvendigheden af, at Raastofferne som Led i en Begrænsning af Staternes Suverænitæt fremtidig underkastes international Kontrol, hvis en vigtig Aarsag til Krig skal fjernes. Mellemlkrigstidens Forsøg paa at løse Raastofproblemet har efter Forfatterens Mening ikke været af tilstrækkelig konstruktiv Karakter,